

Смочко Наталія Михайлівна,
кандидат географічних наук, доцент,
<http://orcid.org/0000-0002-2440-5737>

Мукачевський державний університет, м. Мукачево, Україна,
e-mail: natazak@ukr.net

АНАЛІЗ ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СИСТЕМ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ МІЖ НИМИ

Метою даної роботи є виявлення та аналіз найважливіших понятійно-термінологічних систем суспільної географії та взаємозв'язків між ними.

Методика. В дослідженні використані загальнонаукові методи, зокрема аналіз, науковий синтез, аналітичний метод, методи порівняння та узагальнення. Відповідно, потреба ідентифікації категорії монорозвитку та властивих їй відмінностей у теорії суспільної географії потребує детального розгляду її етимології, змістового відокремлення від інших категорій, тобто наукового обґрунтування з урахуванням специфіки географічного осмислення. У ході дослідження знайшов застосування метод класифікації у виокремленні складових елементів територій монорозвитку.

Наукова новизна полягає у розкритті понятійно-термінологічного апарату суспільної географії та його структурування на низку понятійно-термінологічних систем, в рамках яких відбувається поглиблення змісту понять, уточнення термінів, якими позначаються ті чи інші поняття, зокрема здійснено уточнення поняття «монорозвиток» в суспільно-географічній науці, враховуючи, насамперед атрибути території (властивості, відношення, процеси). Виявлено, що монорозвиток спрямований на формування територіальних суспільних систем вищого ієрархічного рівня, в структурі яких окремі елементи почнуть власний монорозвиток, що завершиться диференціацією чи інтеграцією підсистем територіальної суспільної системи. Проаналізовано основні атрибути території при тлумаченні монорозвитку в суспільній географії. На основі сформованої в теорії суспільної географії класифікації атрибутів території (властивості, відношення, процеси), автором виділено нові види монорозвитку території при збільшенні ваги одного елементу, як моноресурсний, монодемографічний, монофункціональний, моноцентричний розвиток та інші.

Практичне значення. Результати даного дослідження сприяють глибшому суспільно-географічному розумінню процесів монорозвитку, їх генезису, особливостей їх протікання та дають можливість моделювати перспективний розвиток територіальних суспільних систем, досягати очікуваних результатів внаслідок довготривалої трансформації. Вони можуть бути використані для подальшого дослідження моносистем різного ієрархічного рівня, а також для розробки практичних рекомендацій та програм розвитку окремих монотериторій. Особливо актуальним є уточнення категорії «монотериторія» та виокремлення монотериторій як особливих територіальних формацій, що дасть можливість в подальшому визначити аспекти розвитку даного виду територіального формування, що вкрай важливо в сучасних умовах реформи децентралізації в Україні, коли формуються нові об'єднані територіальні громади, серед яких багато таких, які в господарському відношенні є моноспрямованими.

Ключові слова: понятійно-термінологічна система, монорозвиток, атрибути території, зв'язки моносистеми, територіальна система монорозвитку.

Смочко Наталья Михайловна,
кандидат географических наук, доцент,
<http://orcid.org/0000-0002-2440-5737>

Мукачевский государственный университет, г. Мукачево,
Украина, e-mail: natazak@ukr.net

АНАЛИЗ ПОНЯТИЙНО-ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИХ СИСТЕМ ОБЩЕСТВЕННОЙ ГЕОГРАФИИ И ВЗАИМОСВЯЗЕЙ МЕЖДУ НИМИ

Целью данной работы является выявление и анализ важнейших понятийно-терминологических систем общественной географии и взаимосвязей между ними.

Методика. В исследовании использованы общенаучные методы, в частности анализ, научный синтез, аналитический метод, методы сравнения и обобщения. Соответственно, потребность идентификации категории моноразвития и присущих ей различий в теории общественной географии требует детального рассмотрения ее этимологии, содержательного отделения от других категорий, то есть научного обоснования с учетом специфики географического осмысления. В ходе исследования нашел применение метод классификации в выделении составных элементов территорий моноразвитку.

Научная новизна заключается в раскрытии понятийно-терминологического аппарата общественной географии и его структурирования на ряд понятийно-терминологических систем, в рамках которых происходит углубление содержания понятий, уточнение терминов, которыми обозначаются те или иные понятия, в частности осуществлено уточнение понятия «моноразвитие» в общественно-географической

науке, учитывая, прежде всего атрибуты территории (свойства, отношения, процессы). Выявлено, что моноразвитие направлено на формирование территориальных общественных систем высшего иерархического уровня, в структуре которых отдельные элементы начнут собственное моноразвитие, которое завершится дифференциацией или интеграцией подсистем территориальной общественной системы. Проанализированы основные атрибуты территории при толковании моноразвития в общественной географии. На основе сложившейся в теории общественной географии классификации атрибутов территории (свойства, отношения, процессы), автором выделены новые виды моноразвития территории при увеличении веса одного элемента, как моноресурсное, монодемографическое, монофункциональное, моноцентрическое развитие и другие.

Практическое значение. Результаты данного исследования способствуют более глубокому общественно-географическому пониманию процессов моноразвития, их генезиса, особенностей их протекания и дают возможность моделировать перспективное развитие территориальных общественных систем, достигая ожидаемых результатов вследствие длительной трансформации. Они могут быть использованы для дальнейшего исследования моносистем различного иерархического уровня, а также для разработки практических рекомендаций и программ развития отдельных монотерриторий. Особенно актуальным является уточнение категории «монотерритория» и выделение монотерриторий как особых территориальных формаций, что позволит в дальнейшем определить аспекты развития данного вида территориального формирования, крайне важно в современных условиях реформы децентрализации в Украине, когда формируются новые объединенные территориальные общины, среди которых много таких, которые в хозяйственном отношении являются мононаправленными.

Ключевые слова: понятийно-терминологическая система, моноразвитие, атрибуты территории, связи моносистемы, территориальная система моноразвития.

UDC 911.3:30/33(477.8)

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2020.59.51-58>

Smochko Nataliia Mykhailivna,

Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor,
<http://orcid.org/0000-0002-2440-5737>

Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine,
e-mail: natazak@ukr.net

ANALYSIS OF THE CONCEPTUAL-TERMINOLOGICAL SYSTEMS OF SOCIAL GEOGRAPHY AND RELATIONSHIPS BETWEEN THEM

The purpose of this research work is to identify and analyse the most important conceptual and terminological systems of social geography and the relationships between them.

Method. General scientific methods, including analysis, scientific synthesis, analytical method, methods of comparison and generalization were used in the study. Accordingly, the need to identify the category of monodevelopment and its inherent differences in the theory of social geography requires a detailed consideration of its etymology, semantic separation from other categories, i.e. scientific justification considering the specifics of geographical understanding. In the course of the research the method of classification had been used in the separation of the constituent elements of the territories of monodevelopment.

The scientific novelty lies in the disclosure of the conceptual and terminological apparatus of social geography and its structuring into a number of conceptual and terminological systems, within which the content of concepts is deepened, the terms denoting certain concepts are specified, in particular the concept of «monodevelopment» in socio-geographical science, taking into account, first of all, the attributes of the territory (properties, relations, processes). It has been revealed that monodevelopment is aimed at the formation of territorial social systems of the highest hierarchical level, in the structure of which individual elements will begin their own monodevelopment, which will end with differentiation or integration of subsystems of the territorial social system. The main attributes of the territory in the interpretation of monodevelopment in social geography had been analyzed. Based on the classification of attributes of the territory (properties, relations, processes) formed in the theory of social geography, the author singled out new types of monodevelopment of the territory with increasing weight of one element, such as monoresource, monodemographic, monofunctional, monocentric development and others.

Practical meaning. The results of this study contribute to a deeper socio-geographical understanding of the processes of monodevelopment, their genesis, features of their course and provide an opportunity to model the long-term development of territorial social systems, to achieve expected results due to long-term transformation. They can be used for further study of monosystems of different hierarchical levels, as well as for the development of practical recommendations and programs for the development of individual monoterritories. It is especially important to clarify the category of «monoterritory» and the separation of monoterritories as special territorial formations, which will further determine aspects of the development of this type of territorial formation. It is extremely important in today's decentralization reform in Ukraine, when new united territorial communities are formed; many of which are economically monodirectional.

Key words: conceptual and terminological system, monodevelopment, attributes of territory, monosystem bundles, territorial system of monodevelopment.

Постановка проблеми. У контексті сучасних викликів географічної науки, пов'язаних з ускладненням і зміною змісту геосистем, актуальним стає вдосконалення і доповнення поняттєво-термінологічного апарату суспільної географії. Загальновідомо, що понятійно-термінологічний апарат будь-якої науки – це сукупність понять і термінів цієї галузі знань, які дозволяють не тільки розкрити її основи, але й на вербальному рівні окреслити мету, завдання, функції та можливості подальшого розвитку окресленої, тобто конкретної галузі науки. Як зазначає Л.Т.Шевчук, «багатство і обширність понятійно-термінологічного апарату конкретної галузі знань є, по суті, відображенням її рівня розвитку» [25]. Від себе додамо, що, безсумнівно, багатство і обширність понятійно-термінологічного апарату конкретної галузі знань, а отже і рівень її розвитку визначається кількістю і розвиненістю понятійно-термінологічних систем, що входять в склад її наукової мови. Адже, понятійно-термінологічний апарат конкретної галузі знань структурується на окремі понятійно-термінологічні системи, які стосуються того чи іншого аспекту її розвитку. Тому виникає необхідність у розкритті понятійно-термінологічного апарату суспільної географії та його структурування на низку понятійно-термінологічних систем, в рамках яких відбувається поглиблення змісту понять, уточнення термінів, якими позначаються ті чи інші поняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на важливість формування територіальних систем на різних ієрархічних рівнях, до теперішнього часу процес монорозвитку територій та передумови утворення територіальних моносистем не знайшла свого відображення у фундаментальних дослідженнях суспільної географії, що пояснюється, з одного боку, новизною даного напрямку, з іншого – наявністю багатьох підходів до вивчення мономіст різними науковими школами. Проте, слід констатувати, що комплексне вивчення категорії «монорозвиток» в наукових дослідженнях українських вчених-географів, поки що не знайшло своє відображення, що й зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Мета статті. Головна мета даної роботи полягає у виявленні та аналізі найважливіших понятійно-термінологічних систем суспільної географії та взаємозв'язків між ними.

Вклад основного матеріалу. В суспільній географії надзвичайно важливою і центральною є понятійно-термінологічна система «географія», оскільки суспільна географія є географічною наукою. Ця система об'єднує такі підсистеми, як «територія» і «геопростір». Найважливішими термінами і поняттями в цих підсистемах є такі, як територія, територіальна суспільна система, геопростір геопросторова суспільна система тощо. Понятійно-термінологічна система «географія» ґрунтовно описана О.І. Шаблієм. При цьому, для розкриття дефініції «територія» використано її тлумачення, зроблене у 1983 р. Е.Б. Алаєвим, тобто поняття «територія» визначається як обмежена частина твердої поверхні Землі з властивими для неї природними й антропогенними особливостями і ресурсами, котра характеризується протяжністю (площею) як специфічним видом «просторового» ресурсу, географічним положенням та іншими ознаками, що є об'єктом конкретної діяльності чи дослідження [1, с. 50.].

Зазвичай, крім того, географічний простір визначається як субпростір реального фізичного простору, тому він трьохвимірний – а саме, виступає як сукупність:

- відношень та властивостей між географічними об'єктами (розташованими в геоторії), що розвиваються в певних часових рамках;
- географічних об'єктів, які мають свою локалізацію (місцезнаходження) і характеризуються множинністю відношень і взаємодій між ними [1; 17; 19].

Наступною, надзвичайно потужною понятійно-термінологічною системою є, на нашу думку, система «географічні процеси», яка об'єднує всі види геопросторових процесів, у тому числі й поняття «розвиток» і «монорозвиток». Як зауважує О.І. Шаблій, у суспільній географії, якщо зміна відбувається на земній поверхні, то такий процес називається геопросторовим (територіальним), тобто і розвиток відповідно буде геопросторовим (територіальним) [22, с. 185.].

Геопросторові процеси, що відбуваються в геопросторі (диференціація, інтеграція, системоформування) характеризують динаміку внутрішнього розвитку різних типів територій (рис. 1.) [22, с. 149-151]. Саме цей факт є важливим підтвердженням надзвичайно тісних взаємозв'язків між понятійно-термінологічними системами «географія» і «географічні процеси».

Поняття «монорозвиток» є важливою науковою категорією, що має своє індивідуальне змістовне навантаження, яке складається з цілої низки як широких загальнонаукових понять, так і з вузькоспеціалізованих специфічних термінів. Не випадково термін «монорозвиток» є ключовим в темі нашого дослідження. Саме тому, потреба ідентифікації категорії монорозвитку та властивих їй відмінностей у теорії суспільної географії потребує детального розгляду її етимології, змістового

відокремлення від інших категорій, тобто наукового обґрунтування з урахуванням специфіки географічного осмислення.

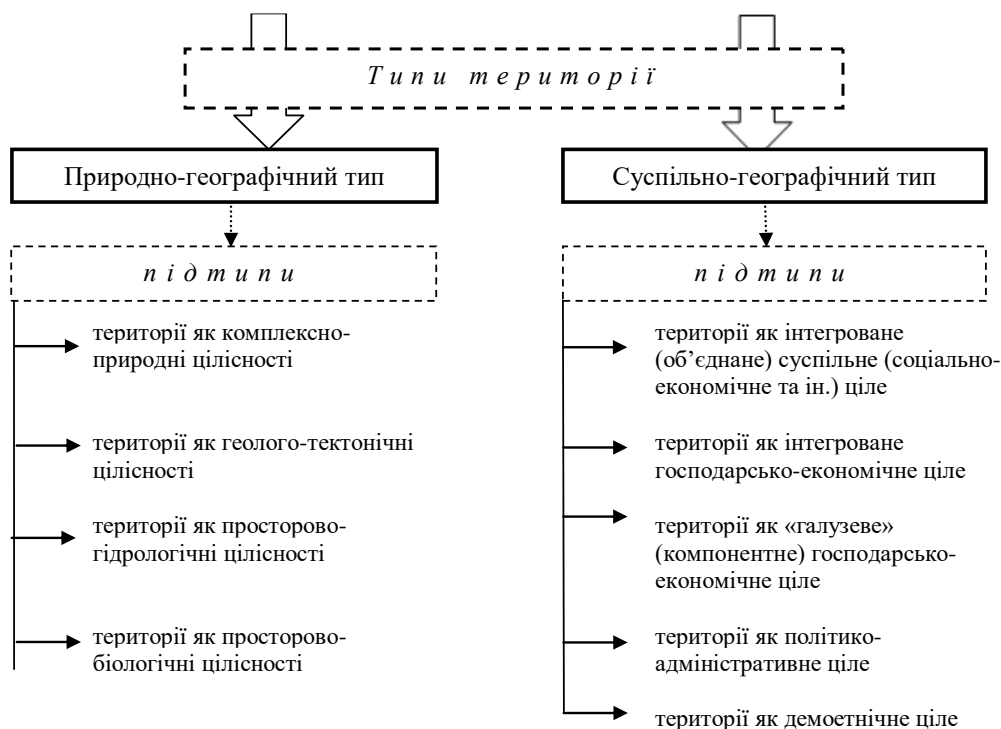

Рис. 1. Tynu території у сучасному геопросторі [22, с. 149-151]

Категорія «монорозвиток» використовувалася в працях сучасних географів та економістів, зокрема таких, як С.О. Біла, О.В. Шевченко, М.О. Кушнір, В.І. Жук [3], З.С. Варналій [4], Н.В. Бібік [2], М.І. Долішній [5], М.А. Лендьел [7], В.Д. Олійник [9], Є.О. Маруняк [8], Д.Г. Джанелла (D.G. Janelle) [26], Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко [11], В.В. Томарева-Патлахова [16], В.В. Трофимова [20] та інші. Однак визначення і використання категорії «монорозвиток» як базової в площині суспільної географії, не мало фундаментального характеру. Це передусім, пов'язано із складною історичною генезою поглядів на розвиток загалом і на монорозвиток зокрема в рамках суспільної географії. Таким чином, вважаємо розроблення понятійно-термінологічного апарату, пов'язаного з категорією «монорозвиток», важливим завданням сьогодення і одним з найважливіших завдань цього дослідження.

Вище по тексті ми наголосили, що надалі розумітимемо «монорозвиток території» як переважаючий розвиток якої-небудь однієї властивості, конкретного відношення чи одного процесу цієї території. І це є загальноприйнятий погляд на монорозвиток у всіх галузях знань. Зрештою «моно» у терміні «монорозвиток» з грецької *énas*, означає «один». В той час як мультирозвиток чи полірозвиток – це багатоаспектний погляд на цей процес.

Разом з тим, такий погляд на «монорозвиток» є надто спрощеним в рамках суспільно-географічної науки і не завжди дає можливість відразу зрозуміти, що власне мається на увазі при вживанні цього терміну. Нами пропонуються уточнення поняття «монорозвиток» в суспільно-географічній науці, враховуючи, насамперед атрибути території (табл.1).

Приклади виділених автором видів монорозвитку території при збільшенні ваги одного елементу конкретного виду атрибуту дає можливість зрозуміти при застосуванні в конкретному випадку генезис монорозвитку території, його особливості, перебіг і очікувані наслідки.

Ще однією понятійно-термінологічною системою, яка надзвичайно тісно пов'язана з монорозвитком, є понятійно-термінологічна система «просторова (територіальна) організація суспільства». І це не дивно. Адже, предметом суспільної географії є «геопросторова (територіальна) організація суспільства чи його окремих частин: населення, виробничої, соціальної, політичної, духовної чи природно-ресурсної сфер [22, с.16-18.]».

На нашу думку, саме з монорозвитку окремих елементів геопросторової (територіальної) організації суспільства починаються їх перетворення, що веде до трансформації структури самої геопросторової (територіальної) організації суспільства. На думку провідних географів України,

враховуючи, що в суспільній географії розвиток супроводжується перетвореннями в територіальній організації суспільства (в межах країни, регіону, міста, громади), останні в історичному розвитку та функціонуванні на різних ієрархічних рівнях (локальному, регіональному, національному, міжнародному, глобальному) трансформуються в нові структури, які тривалий час зберігають домінування ретроспективної компонентної структури територіальної організації суспільства в географічному просторі.

Таблиця 1

Врахування атрибутів території при тлумаченні монорозвитку в суспільній географії

Види атрибутів території (сторін) за О.І.Шаблієм	Елементи видів атрибутів території, виділені О.І.Шаблієм	Групи елементів видів атрибутів території, виділені автором	Приклади виділених автором видів монорозвитку території при збільшенні ваги одного елементу
Властивості	Природні	Природно-ресурсні	Моноресурсний розвиток
	Умови		
	Якість довкілля		
	Ресурси		
	Суспільно-демографічні	Суспільно-демографічні	Монодемографічний розвиток
	Соціальні	Соціально-економічні	Моносоціальний розвиток
	Економічні		
	Просторові	Просторово-метричні	Монопросторовий розвиток
Метричні			
Топологічні	Топологічно-метричні		
Відношення	Положення території	Геоположення території	Геоваговий монорозвиток
		Геополітичне положення території	Моногеополітичний розвиток
		Соціально-економічне положення території	Моносоціальний розвиток
		Інфраструктурне положення території	Моноінфраструктурний розвиток
		Екологічне положення території	Моноекологічний розвиток
	Функції території	Функціональний потенціал	Монофункціональний розвиток
Процеси	Диференціація	Диференціювання	Монодиференціальний розвиток
	Інтеграція	Інтегрування	Моноінтегральний розвиток
	Системотворення	Системоформування	Моноцентричний розвиток
	Конвергенція/Дивергенція	Зближення/розходження	Моноконвергентний/монодивергентний розвиток

Згідно з науковими положеннями О.В. Гладкого, І.С. Іщука, О.Г. Топчієва, О.І. Шаблія територіальна організація суспільства в умовах монорозвитку (на певному етапі свого соціально-економічного розвитку) є взаємообумовленим поєднанням:

1) функціонування, як регульована (у т.ч. саморегульована) цільова зміна станів територіальних утворень у часі, внаслідок взаємодії з довкіллям (природним і суспільним) для досягнення завчасно передбачених цілей [21, с. 25-26.];

2) центричності, як визначення географічного положення об'єкту та аналізу взаємин та взаємодії даного географічного об'єкта з іншими (що доцільне, на думку О.Г. Топчієва, для вивчення взаємодії певних видів на визначеній множині об'єктів) [19, с.168.];

3) спеціалізації (інтерпретованої у якості форми суспільного розподілу праці та його раціональної організації, за окремими напрямками діяльності, що відображає процес зосередження діяльності на відносно вузьких напрямках, окремих технологічних операціях із виробництва окремих видів продукції або її частин у самостійних галузях, на виробництвах і спеціалізованих підприємствах) [6].

Дане поєднання фокусується у межах:

1) систем розселення (розміщення населення, його просторової концентрації в межах різнорівневих територіальних таксонів, внаслідок інтеграційних процесів);

2) господарювання і природокористування (що відображає специфіку галузей виробничої та невиробничої сфери та геопросторовий поділ праці);

3) адміністративно-територіального устрою та управління (поділу території на адміністративно-територіальні одиниці, відповідно до якого будується система місцевих органів влади);

4) систем інформації та життєзабезпечення.

Тобто, як бачимо, мова йде, з одного боку, про каркас території, який формується мережами, а на їх перетині – вузлами, які складаються з множини об'єктів, а з іншого боку – про форми управління і господарювання. Це означає, що при вивченні геопросторової (територіальної) організації суспільства в полі зору дослідника має бути величезна невизначена кількість елементів, кожен з яких може бути підвладним монорозвитку, який в кінцевому рахунку може обумовити трансформацію усєї геопросторової (територіальної) організації суспільства. Очевидно, що перед дослідником стоїть величезна проблема, яку розв'язати можна, коли застосувати такі підходи, як спрощення і узагальнення. Наприклад, М.М. Паламарчук зазначає, що територіальну організацію суспільства можна розкрити, вивчаючи функціонування відповідних територіальних структур. При цьому, слід звертати особливо увагу на територіальну спеціалізацію, що є матеріальним проявом процесу географічного поділу праці, й яка визначається рівнем територіального зосередження виробництва [12] в межах соціально-географічного простору (простору суспільства, в сукупності з усіма сферами географічного середовища та просторовими структурами господарства і формами організації життя суспільства) (Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко, 2000) [11, с.56.].

Процеси монорозвитку можуть виступати у ролі внутрішніх в геопросторових системах процесів поділу, об'єднання і системоформування, про які О.І. Шаблія [22] пише так: «геопросторова (територіальна) організація суспільства» розглядається як процеси внутрішнього поділу, об'єднання і системоформування, виконання її зовнішніх і внутрішніх функцій, тому може бути як інтегральною, так і спеціальною (комплексною), водночас її специфіка еволюціонує залежно від:

- специфіки розвитку соціально-економічного ядра певної території (зокрема стану «регіональних столиць», що можуть бути монофункціональними та поліфункціональними);
- розвитку регіональної територіальної соціально-економічної системи (що інтегрує населення, природу, господарство, соціальну, економічну та екологічну сфери життєдіяльності регіону);
- спеціалізації регіону в загальнодержавному поділі праці (кожен регіон виступає інтегративною ланкою народногосподарського комплексу України та виконує певні загальнодержавні функції у сферах виробництва та послуг);
- наявності можливостей регіонального регулювання та координації соціально-демографічних, економічних, етносоціальних процесів, що відбуваються в його межах, управління господарським комплексом регіону;
- «гіпотетично»; у перспективі (за умови зміцнення нашої унітарної держави такої еволюції може сприяти питання й щодо федеративного статусу районів) [10].

Наголосимо, що в кожному конкретному випадку монопроцес матиме свою назву, яка повинна відобразити специфіку його протікання у всій повноті останньої. Еволюція територіальної організації суспільства – це процес безперервний, який, на нашу думку, пов'язаний з еволюціонуванням явища, що відображене в категорії «спеціалізація території» (яка ідентифікується як форма територіального поділу праці та суспільної організації виробництва). Закономірно, спеціалізація території різного ієрархічного рівня може бути вузькою (тобто, такою, що представлена малою кількістю галузей) і широкою (такою, що представлена значним різноманіттям виробництв і послуг). Аналогічної думки дотримується О.Г. Топчів [18, с.47-49], який вважає, що спеціалізація територіальної одиниці (вузька або широка) проявляється через територіальну спеціалізацію господарства, залежно від природно-кліматичних, національно-історичних, економічних факторів, наявності сировинних, водних, енергетичних ресурсів, транспортних умов, демографічної і кваліфікаційної структури трудових ресурсів та ін.

Отже, якщо підсилувати вузьку спеціалізацію, то це, практично, відбуватиметься монорозвиток. Але, якщо спрямувати ресурси і зусилля на «упорядкування життєдіяльності суспільства», то це забезпечить поліфункціональний розвиток території. В результаті, як зазначає Г.П. Підгрушний, територіальна організація суспільства представлятиме «собою зумовлений об'єктивними закономірностями та суб'єктивними чинниками процес просторового упорядкування життєдіяльності суспільства, що проявляється у формуванні його різноманітних територіальних утворень» [13, с.41.]. При цьому слід зазначити, що на певному етапі свого історичного розвитку

територіальна організація суспільства характеризується індивідуальними просторово-часовими характеристиками й комбінаціями, в процесах територіальної диференціації передусім, відбувається поява нових геопросторових симплексів, що характеризуються монорозвитком, адже вони неподільні в географічному відношенні одиниці та завжди мають певне, тільки для них, геомісце. Також своєрідними є процеси суспільно-географічного районування (монорозвиток у межах району характеризується цілісною системою зв'язків, певною функціонально-територіальною структурою та внутрішньою організацією, ознаками об'єктивності, специфіки і єдності (цілісності) своїх компонентів і елементів) [14, с.168] та агломерації (в процесі геопросторової інтеграції, що призводить до формування територіального моноутворення, з єдиною інфраструктурною підсистемою, спільними проблемами розвитку і функціонування). Але, це є монорозвиток, спрямований на формування територіальних суспільних систем вищого ієрархічного рівня, в структурі яких окремі елементи почнуть власний монорозвиток, що завершиться диференціацією чи інтеграцією підсистем територіальної суспільної системи.

Не варто випускати з уваги й те, що інформатизація суспільства передбачає розмиття як таких границь між територіями [24], тому процеси монорозвитку можна буде спостерігати й на стику адміністративних меж двох чи декількох територій. Аналогічні процеси також відбуватимуться після реформування адміністративно-територіального устрою субрегіонального рівня (районів), де з 490 районів в Україні буде утворено 136 нових [15]. Очевидно, що в новостворених укрупнених районах та ОТГ з часом територіальна організація зазнаватиме істотних змін, які приведуть до появи нових елементів з характерними для монорозвитку ознаками.

Загальні висновки. На нашу думку, саме з монорозвитку окремих елементів геопросторової (територіальної) організації суспільства починаються їх перетворення, що веде до трансформації структури самої геопросторової (територіальної) організації суспільства. При цьому слід зазначити, що територіальні системи в умовах монорозвитку виступають складними відкритими системами, що мають здатність до самоорганізації, саморозвитку, поряд з керованою просторовою організацією (цілеспрямованою управлінською діяльністю щодо розміщення, установаження взаємозв'язків та утворення інтегральних форм територіального зосередження різних видів людської діяльності). Підсумовуючи наголосимо, що тільки поглиблене суспільно-географічне розуміння процесів монорозвитку, їх генезису і особливостей протікання дасть можливість моделювати перспективний розвиток територіальних суспільних систем, досягати очікуваних результатів внаслідок довготривалої трансформації.

Список використаних джерел:

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
2. Бібік Н.В. Моделі регіонального розвитку: теоретичні аспекти й особливості використання. URL: http://www.lbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/econ/2009_4/2.pdf.
3. Біла С.О. Реформування державного управління регіональним розвитком : стан, проблеми, перспективи / С.О. Біла, О.В. Шевченко, М.О. Кушнір, В.І. Жук та ін. – К.: НІСД, 2012. – 96 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-06/0621_dop.pdf
4. Варналій З.С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія / за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.
5. Долішній М.І. Генетико-еволюційна парадигма механізму регіональної політики // Регіональна політика та механізми її реалізації / за ред. М.І.Долішнього. – К.: Наук. думка, 2003. – С. 14-17. – (Проект «Наукова книга»).
6. Іщук І.С. Географія промислових комплексів / І.С.Іщук, О.В. Гладкий – К. Знання – 2011. – 375 с.
7. Лендшел М. Спеціальні інститути розвитку територій: європейський досвід // Інститути та інструменти розвитку територій. На шляху до європейських принципів / Київ. центр Ін-ту Схід – Захід; За ред. С. Максименка. – К.: Міленіум, 2001. – С. 67-148.
8. Маруняк Є.О. Просторові дилеми глобалізації та їх концептуалізація / Є.О. Маруняк // Український географічний журнал – 2012, № 4 – С. 36-42.
9. Олійник В.Д. Суспільно-географічні аспекти регіональної диверсифікації в Україні: автореф. к.г.н. спец.11.00.02. економічна та соціальна географія. – Одеса, 2010. – 26 с.
10. Олійник Я.Б. Регіональна економіка: Навчальний посібник / Я.Б. Олійник, С.П. Запотоцький, О.Ю. Кононенко, та ін. – К.: КНТ, Видавель Фурса С.Я., 2007. – 444 с.
11. Олійник Я.Б. Стратегія розвитку економічної і соціальної географії / Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко // Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіональний зб. наукових праць – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2009. – Вип. 7. – С.6-15.
12. Паламарчук М.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії: Навч. посіб. / М.М. Паламарчук, А.М. Паламарчук – К.: Знання, 1998. – 416 с.
13. Підгрушній Г.П. Територіальна організація суспільства: сучасні підходи до розуміння категорії та її практичне значення / Г.П. Підгрушній // Український географічний журнал. – 2010. – 4. – С.41.
14. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії / М.Д. Пістун – К.: Вища шк., 1996. – С.168.
15. Реформування адміністративно-територіального устрою субрегіонального рівня (районів). URL: <https://decentralization.gov.ua/new-raysons/>.
16. Томарева-Патлахова В.В. Моделі регіонального розвитку в контексті економічних реформ / В.В. Томарева-Патлахова // Держава та регіони. – Серія: Економіка та підприємництво, 2013 р., № 1 (70). – С. 76-80.
17. Топчиев А.Г. Пространственная организация географических комплексов и систем. / А.Г. Топчиев – Киев-Одесса: Высшая школа, 1988. – 187 с.
18. Топчиев О. Г. Географія в умовах новітньої наукової революції / О. Г. Топчиев // Географія. – 2008. – №13/14. – С. 47-49.

19. Топчів О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика. / О. Г. Топчів – Одеса: Астропринт, 2005. – С.166.
20. Трофимова В.В. Концепція сталого розвитку як основа постіндустріальних моделей розвитку / В.В. Трофимова // Інвестиції: практика та досвід – 2010. – № 8. – С. 33–37
21. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії / О.І. Шаблій. – Львів: Льв. нац. ун-т ім.І.Франка, 2001. – С. 25-26.
22. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії / О.І. Шаблій. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 444 с.
23. Шаблій О.І. Суспільна географія: у двох кн. Книга перша. Проблеми теорії, історії та методика дослідження / О.І. Шаблій. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2015. – 814 с.
24. Шевчук І.Б. Інформаційний розвиток регіонів крізь призму теорій регіональної економіки та регіонального зростання. Scientific and educational journal «THE GENESIS OF GENIUS». 2014, №3. – с. 77-79
25. Шевчук Л.Т. Соціальна географія: навчальний посібник. / Л.Т. Шевчук – К.: Знання, 2007. – 350 с.
26. Janelle D.G. Time-Space in Geography / D.G. Janelle // International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 2001 P.157

References:

1. Alaev Э.В. Sotsialno-ekonomicheskaia heohrafiya: poniatiyno-termynolohichesky slovar / Э.В. Alaev. – М.: Мысль, 1983. – 350 s.
2. Bibik N.V. Modeli rehionalnoho rozvytku: teoretychni aspekty y osoblyvosti vykorystannia. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/econ/2009_4/2.pdf.
3. Bila S.O. Reformuvannia derzhavnogo upravlinnia rehionalnym rozvytkom : stan, problemy, perspektyvy / S.O. Bila, O.V. Shevchenko, M.O. Kushnir, V.I. Zhuk ta in. – К. : NISD, 2012. – 96 s. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2012-06/0621_dop.pdf
4. Varnalii Z.S. Rehiony Ukrainy: problemy ta priorytety sotsialno-ekonomichnoho rozvytku: monohrafiia / za red. Z.S. Varnalii. – К. : Znannia Ukrainy, 2005. – 498 s.
5. Dolishnii M.I. Henetyko-evoliutsiina paradyhma mekhanizmu rehionalnoi polityky // Rehionalna polityka ta mekhanizmy yii realizatsii / za red. M.I.Dolishnoho. – К.: Nauk. dumka, 2003. – S. 14-17. – (Proekt «Naukova knyha»).
6. Ishchuk I.S. Heohrafiia promyslovykh kompleksiv / I.S.Ishchuk, O.V. Hladkyi – К. Znannia – 2011. – 375 s.
7. Lendel M. Spetsialni instytuty rozvytku terytorii: yevropeiskyi dosvid // Instytuty ta instrumenty rozvytku terytorii. Na shliakhu do yevropeiskyykh pryntsyviv / Kyiv. tsentr In-tu Skhid - Zakhid; Za red. S. Maksymenka. - К.: Milenium, 2001. - S. 67-148.
8. Maruniak Ye.O. Prostorovi dylemy hlobalizatsii ta yikh kontseptualizatsiia / Ye.O. Maruniak // Ukrainyskyi heohrafichnyi zhurnal – 2012, № 4 – S. 36-42.
9. Oliinyk V.D. Suspilno-heohrafichni aspekty rehionalnoi dyversyfikatsii v Ukraini. avtoref. k.g.n. spets.11.00.02. ekonomichna ta sotsialna heohrafiia. – Odesa, 2010. – 26 s.
10. Oliinyk Ya.B. Rehionalna ekonomika: Navchalnyi posibnyk / Ya.B. Oliinyk, S.P. Zapototskyi, O.Iu. Kononenko, ta in. – К. : KNT, Vydavets Fursa S.Ia., 2007. – 444 s.
11. Oliinyk Ya.B. Stratehiia rozvytku ekonomichnoi i sotsialnoi heohrafii / Ya.B. Oliinyk, A.V. Stepanenko // Chasopys sotsialno-ekonomichnoi heohrafii: Mizhrehionalnyi zb. naukovykh prats – Kh.: KhNU im. V.N. Karazina, 2009. – Vyp. 7. – S.6-15.
12. Palamarchuk M.M. Ekonomichna i sotsialna heohrafiia Ukrainy z osnovamy teorii: Navch. posib. / M.M. Palamarchuk, A.M. Palamarchuk – К.: Znannia, 1998. – 416 s.
13. Pidhrushnyi H.P. Terytorialna orhanizatsiia suspilstva: suchasni pidkhody do rozuminnia katehorii ta yii praktychne znachennia / H.P. Pidhrushnyi // Ukrainyskyi heohrafichnyi zhurnal. – 2010. – 4. – S.41.
14. Pistun M.D. Osnovy teorii suspilnoi heohrafii / M.D. Pistun – К.: Vyscha shk., 1996. – S.168.
15. Reformuvannia administratyvno-terytorialnoho ustroiu subrehionalnoho rivnia (raioniv). URL: <https://decentralization.gov.ua/new-rayons/>.
16. Tomareva-Patlakhova V.V. Modeli rehionalnoho rozvytku v konteksti ekonomichnykh reform / V.V Tomareva-Patlakhova // Derzhava ta rehiony. – Seriia: Ekonomika ta pidpriemnytstvo, 2013 r., № 1 (70). – S. 76-80.
17. Topchuyev A.H. Prostranstvennaia orhanyzatsiia heohrafycheskykh kompleksov y system. / A.H. Topchuyev – Kyev-Odesa: Vysshaia shkola, 1988. – 187 s.
18. Topchiiev O. H. Heohrafiia v umovakh novitnoi naukovoï revolutsii / O. H. Topchiiev // Heohrafiia. – 2008. – №13/14. – S. 47-49.
19. Topchiiev O.H. Suspilno-heohrafichni doslidzhennia: metodolohiia, metody, metodyky. / O. H. Topchiiev – Odesa: Astroprynt, 2005. – S.166.
20. Trofymova V.V. Kontsepsiia staloho rozvytku yak osnova postindustrialnykh modelei rozvytku / V.V. Trofymova // Investytsii: praktyka ta dosvid – 2010. – № 8. – S. 33–37
21. Shablii O.I. Cuspilna heohrafiia : teoriia, istoriia, ukrainoznavchi studii / O.I. Shablii. – Lviv: Lv. nats. un-t im.I.Franka, 2001. – S. 25-26.
22. Shablii O.I. Osnovy zahalnoi suspilnoi heohrafii / O.I. Shablii. – Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU im. Ivana Franka, 2003. – 444 s.
23. Shablii O.I. Suspilna heohrafiia: u dvokh kn. Knyha persha. Problemy teorii, istorii ta metodyky doslidzhennia / O.I. Shablii. – Lviv : LNU imeni Ivana Franka, 2015. – 814 s.
24. Shevchuk I.B. Informatsiinyi rozvytok rehioniv kriz pryizmu teorii rehionalnoi ekonomiky ta rehionalnoho zrostannia. Scientific and educational journal «THE GENESIS OF GENIUS». 2014, №3. – s. 77-79
25. Shevchuk L.T. Sotsialna heohrafiia: navchalnyi posibnyk. / L.T. Shevchuk – К.: Znannia, 2007. – 350 s.
26. Janelle D.G. Time-Space in Geography / D.G. Janelle // International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 2001 P.157

Надійшла до редколегії 08.11.2020